

УДК 373.3.091

A COMPETENT APPROACH TO THE FORMATION OF THE THINKING CULTURE OF YOUNG SCHOOL STUDENTS AS A PEDAGOGICAL PROBLEM

КОМПЕТЕНТНІСНИЙ ПІДХІД ДО ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРИ МИСЛЕННЯ МОЛОДШОГО ШКОЛЯРА ЯК ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА

Zbroy V. /Зброй В.

teacher / викладач

Sharapanyuk A. /Шарапанюк А.

teacher / викладач

*Municipal Institution «Uman Taras Shevchenko Professional College of Education and Humanities of Cherkasy Regional Council»**КЗ «Уманський гуманітарно-педагогічний фаховий коледж ім.Т.Г. Шевченка Черкаської обласної ради»*

Анотація. У статті розглядаються проблема дослідження культури мислення молодшого школяра. Її актуальність зумовлена перш за все практичною корисністю для школяра формування основ логічного, дисциплінованого мислення. Обґрунтовано ознаки, що характеризують високий рівень культури мислення молодшого школяра. Виділено основні логічні прийоми культури мислення та особливості мислення молодшого школяра.

Ключові слова: культура мислення, молодший школяр.

Вступ.

У державній національній Програмі “Освіта” (Україна ХХІ століття) [1] накреслено основні шляхи реформування національної освіти, які передбачають: перегляд змісту виховання, наповнення його культурно-історичними надбаннями українського народу, розробку та впровадження нових підходів, навчально-виховних систем, форм і методів навчання і виховання, які відповідали б потребам розвитку особистості, сприяли розширенню її талантів, духовно-емоційних, розумових і фізичних здібностей. Але, які б нові віяння не проникали в школу, як би не змінювались програми навчання та шкільні підручники, формування культури мислення школяра завжди залишиться одним з основних завдань вчителя.

Основний текст.

Культура мислення – це вищий ступінь досконалості, активного цілеспрямованого процесу опосередкованого узагальненого відображення навколишнього світу, результати якого відтворюються у мові і перевіряються на практиці.

В. Осинська виділяє ознаки, що характеризують високий рівень культури мислення:

- самостійність мислення – вміння ставити питання і знаходити відповідні розв’язки та відповіді;
- критичність і самокритичність мислення – вміння давати об’єктивну оцінку явищам, власним діям, думкам;
- цілеспрямованість мислення – вміння здійснювати розумний вибір дій при розв’язанні певного завдання чи задачі;

- широта розуму – вміння конкретно і всебічно підходити до того чи іншого питання;
- глибина розуму – вміння підходити у всякому питанні до суті справи;
- гнучкість розуму – вміння вільно користуватися своїми знаннями;
- дисциплінованість розуму – несуперечливість, послідовність, обґрунтованість, чіткість;
- організація пам'яті, ясність, точність, лаконічність мови і записів.

Необхідною передумовою культури мислення є логічна грамотність. Основними її складовими є основні *логічні прийоми*: порівняння; класифікація; систематизація; конкретизація; узагальнення; абстрагування; аналіз; синтез.

Розглянемо *логічні прийоми*.

Порівняння – це мислительна операція, що виражається у встановленні між окремими предметами, явищами або об'єктами схожості чи відмінності, рівності чи нерівності. Функції порівняння полягають у відображенні ознак схожості та подібності. Учень може порівнювати наочно дані або уявлювані об'єкти, створюючи їх образи. У керівництві процесом порівняння в учнів важливу роль відіграють слова учителя, його вказівки, послідовні запитання, якими він скеровує сприймання учнями порівнюваних об'єктів, самостійне виділення схожих і відмінних рис.

Мислення є аналізуючою і синтезуючою діяльністю людського мозку.

Аналіз – це мислене розчленування об'єктів свідомості, виділення в них окремих їх частин, елементів, ознак і властивостей. Об'єктом аналізу є все те, про що ми думаємо, тобто безпосередньо сприймані і уявлювані предмети та явища об'єктивної дійсності, зафіксовані в словах поняття, думки про їх істотні властивості, зв'язки і відношення, художні їх зображення, наукові концепції тощо. Залежно від складності об'єкта думки і розвитку особистості змінюються і способи, характер його аналізування. Аналіз потрібний у всякому акті розумової діяльності, починаючи від письма, читання, розуміння школярем тексту, розв'язання арифметичної задачі.

Синтез – це мислене об'єднання окремих частин, сторін, ознак і властивостей об'єктів в єдине ціле.

Поєднання аналізу і синтезу наявне в читанні та написанні кожного слова, в лічбі, у розумінні фрази, тексту, у розв'язанні арифметичної задачі, утворенні в учнів понять про живі та неживі об'єкти, засвоєнні ними законів фізичних та інших явищ, в складанні характеристик літературних персонажів тощо. Аналіз підготовлює процес розуміння, синтез завершує його. Без аналізу тексту, наприклад, в ньому не можна розібратися. Разом з тим аналіз без синтезу також не доводить до розуміння цього тексту.

Абстрагування – це мислене відволікання від ряду неістотних властивостей та зв'язків досліджуваного предмета і виділення найістотніших та найхарактерніших його ознак, зв'язків і відношень з метою проникнення в суть цього предмета.

Перехід від абстрактного до конкретного називається *конкретизацією*. Конкретизація виражається в розкритті загального через менш загальне та одиничне. Всі приклади, які ми зазвичай наводимо, при повідомленні і

поясненні загальних теоретичних положень, наприклад, правил граматики, моральних принципів, є конкретизацією.

Узагальнення є продовженням і одночасно завершенням логічної дії абстрагування. Це – поширення в думці загальних, істотних ознак класу предметів, об'єктів, явищ виділених у процесі абстракції.

Розподіл різноманітних предметів, об'єктів і явищ за групами називається *класифікацією*, що проходить за будь-якою ознакою, притаманною кожному предмету даної групи. Класифікації, наприклад, підлягають тварини, рослини, корисні копалини тощо. Ознака, за якою проходить класифікація, називається основою класифікації.

Систематизація виражається у розташуванні окремих предметів, фактів, явищ і думок в певному порядку – просторовому, часовому чи логічному. Відповідно розрізняють систематизацію просторову, хронологічну і логічну. Прикладом логічної систематизації є виклад навчального матеріалу в підручниках.

Розумність – вищий ступінь мислення, що слідує за розсудливим мисленням. Розсудливе мислення оцінює об'єкт мислення без його зміни і є здатністю до правильного судження, умовиводу і послідовного викладу результатів умовиводів.

Розумне мислення – вища форма теоретичного осягання дійсності, свідоме оперування поняттями, синтез знань на найвищому рівні теорій та ідей.

Мислення учня можна вважати культурним тоді, коли воно здійснюється за всіма законами логіки. З точки зору формальної логіки правильним, *логічним* є *таке мислення*, яке характеризується визначеністю, обґрунтованістю, чіткістю, несуперечливістю і послідовністю, доказовістю.

Якщо говорити про культуру мислення, її ознаки, передумови, не можна не згадати про основні логічні форми мислення. Це поняття, судження, умовиводи.

Дедуктивні умовиводи – це ті умовиводи, у яких переходять від загальних тверджень до конкретних. За допомогою дедуктивних умовиводів у початковій школі вводять правила виконання дій і деякі властивості арифметичних дій.

Індуктивними називають умовиводи, у яких переходять від менш загальних положень до більш загальних. Так, вводиться у початкових класах переставна властивість додавання та множення. В умовиводах за аналогією дотримуються такої схеми міркувань: якщо у двох об'єктах є декілька спільних ознак, робиться висновок, що вони мають інші спільні ознаки. Саме за аналогією відбувається розв'язання більшості задач на уроках математики в початковій школі.

Отже, щоб сформувати культуру мислення молодшого школяра, потрібно перш за все добре розвинути логічну грамотність, а також основні логічні форми мислення: поняття, судження, прийоми: порівняння, аналогію, класифікацію, конкретизацію, умовивід.

Дисциплінованість – найменш досліджений критерій, проте ми згодні з дослідниками, що саме дисциплінованість відображає одну з найсуттєвіших характеристик культури мислення молодшого школяра.

Аналіз літературних джерел, присвячених теоретичним проблемам мислення та дисциплінованості як педагогічному явищу, дозволяє виділити *особливості мислення молодшого школяра*:

- самостійність;
- цілеспрямованість;
- самокритичність;
- послідовність.

Ці риси культури мислення з одного боку тісно пов'язані з розглянутою нами вище логічною грамотністю школярів, але разом з тим дозволяють відзначити певну участь волі у процесі мислення. Саме вольове зусилля до якого вдається школяр у процесі мислительної діяльності, безпосереднім чином виражає дисциплінованість як критерій культури мислення.

Отже мислення, для якого характерний високий рівень дисциплінованості, проявляється як самостійне, цілеспрямоване та самокритичне. Зрозуміло, що формування даних ознак мислительної діяльності школяра вимагає цілеспрямованого педагогічного керівництва, відповідної системи вправлянь та вироблення на цій основі звичок дисциплінованого мислення.

Висновки.

Отже, дослідження феномену культури мислення молодшого школяра є актуальною педагогічною проблемою. Її актуальність зумовлена перш за все практичною корисністю для школяра формування основ логічного, дисциплінованого мислення. Основними інтегральними характеристиками досліджуваного процесу виступають: розумність, логічність, дисциплінованість.

Література:

1. Монографія Haluzinska M.I. «PREPARING FUTURE TEACHERS FOR IMPLEMENTATION CREATIVE LEARNING TECHNOLOGIES» Karlsruhe, Germany. May, 2021.

2. Підготовка майбутніх вчителів до впровадження креативних технологій навчання. Частина 1: монографія/[авт. кол.: Галузінська М. І., Браславська О.В., Красноштан І.В. та ін.]. Умань:, 2021. с.97.

Literature:

1. Monograph Haluzinska M.I. "PREPARING FUTURE TEACHERS FOR IMPLEMENTATION OF CREATIVE LEARNING TECHNOLOGIES" Karlsruhe, Germany. May, 2021.

2. Preparation of future teachers for the implementation of creative learning technologies. Part 1: monograph/[author: Galuzinska M. I., Braslavska O.V., Krasnoshtan I.V. and others]. Uman:, 2021. p.97.

***Annotation.** The article deals with the problem of researching the thinking culture of a junior high school student. Its relevance is due, first of all, to the practical usefulness of forming the foundations of logical, disciplined thinking for schoolchildren. The signs characterizing a high level of thinking culture of a junior high school student are substantiated. The main logical techniques of the culture of thinking and the peculiarities of the thinking of a junior high school student are highlighted.*

***Key words:** culture of thinking, junior high school student*